

RELAȚII INTERNAȚIONALE, ȘTIINȚE POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE

REPREZENTAREA ȘI DREPTURILE POLITICE ALE MINORITĂȚILOR NAȚIONALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Victor SOLOMON

This study is a comprehensive research in the field on the representation and political rights of national minorities in non-homogeneous states. This implies a broad analysis of both the theoretical dimension and the pragmatic aspects in the management of ethnic diversity in politics. In this sense, special attention is paid to the mechanisms for managing the multiethnicity and political representation of national minorities in Republic of Moldova.

Republica Moldova este un stat plural din punct de vedere etnic, unde minoritățile naționale ocupă un loc important în profilul demografic al statului (cota minorităților naționale în Republica Moldova a evoluat din 1989 de la 36% la 22% în momentul actual). Așadar, guvernarea eficientă și echitabilă presupune integrarea multiaspectuală a minorităților naționale în viața social-politică a statului. Unul dintre drepturile esențiale care vizează direct persoanele aparținând minorităților naționale este participarea efectivă la deciziile politice, în special în domeniile care le vizează direct.

Procesul de reprezentare politică este structurat în cel puțin două elemente relevante: unul este *temeiurile reprezentării*, focalizat pe evoluția conceptului de reprezentare politică, și *modelele de reprezentare*, în care sunt concepute interesele umane individuale, de grup sau generale, care contribuie la conturarea răspunsurilor la întrebările *cine și cum reprezintă sau este reprezentat?*

Gradul de integrare și participare a minorităților naționale se va analiza din perspectiva existenței unor *mecanisme, instrumente stimulatorii speciale*, și nu mai puțin de *realitățile create de către sistemele electorale* care sunt aplicate în statele plurale. Statele trebuie să asigure minorităților naționale posibilitatea de a se face auzite la nivelul *guvernului central*, inclusiv prin prevederi speciale, dacă este necesar. În funcție de situație, acestea pot include: *reprezentarea specială* a minorităților naționale prin acordarea, de exemplu, *din oficiu a unui*

număr de locuri în Parlament sau în comisiile parlamentare; alte forme de garantare a participării la procesul legislativ; înțelegeri oficiale sau neoficiale în vederea alocării membrilor minorităților naționale de funcții în guvern, în Curtea Supremă sau Constituțională sau la nivelul curților inferioare, și funcții în organele consultative desemnate sau în alte organe de nivel înalt; *mecanisme menite să asigure luarea în considerare a solicitărilor minorităților* în cadrul ministerelor de resort, de exemplu, prin asigurarea de personal pentru rezolvarea problemelor minorităților sau emiterea de directive permanente; măsuri speciale în vederea participării minorității la funcțiile publice, precum și asigurarea de servicii publice în limba minorității naționale.

Sistemul electoral ar trebui să faciliteze influența exercitată de minorități și reprezentarea minorităților prin intermediul următoarelor aspecte: în zonele unde minoritățile sunt compacte, o singură circumscripție electorală poate asigura reprezentarea suficientă a minorității; sistemele reprezentării proporționale, în care cota unui partid politic la nivelul votului național se regăsește în numărul de mandate pe care acesta le deține, poate contribui la reprezentarea minorităților; anumite *forme de vot preferențial*, în care electorii clasează candidații în ordinea preferințelor, ar putea facilita reprezentarea minorității și promova cooperarea în interiorul comunității; un *prag electoral* mai coborât pentru accesarea în corpurile legiuitoare ar putea facilita includerea minorităților naționale în guvernare; este de dorit ca *granițele geografice ale circumscripțiilor electorale* să fie stabilite, astfel încât să faciliteze reprezentarea echitabilă a minorităților naționale.

Sistemele electorale reprezintă un factor major de decizie în distribuirea puterii politice, influențând concentrarea sau reducerea numărului de partide politice. Din februarie 2019, alegerile parlamentare se desfășoară în baza *sistemului electoral mixt*, care prevede împărțirea teritoriului Republicii Moldova în 51 de circumscripții uninominale, iar ceilalți 50 de deputați sunt aleși în baza listelor de partid, în baza sistemului proporțional. În formarea circumscripțiilor uninominale, s-a ținut cont de mai multe elemente, totuși aspectul care vizează direct minoritățile naționale îl constituie formarea de circumscripții unde minoritățile naționale sau etnice locuiesc compact. Prin urmare, pe teritoriul UTA Găgăuzia au fost constituite două circumscripții elec-

torale uninominale, iar în stânga Nistrului au fost create de asemenea două circumscripții. În acest sens, *sistemul electoral mixt* constituie un *avantaj în reprezentarea politică* a minorităților naționale, oferindu-le noi posibilități de afirmare și readucere a lor pe eșichierul politic național după mai bine de 25 de ani, din anul 1994, când în semn de protest față de reformele culturale legate de introducerea limbii române și a grafiei latine, deputații din Găgăuzia și Transnistria, în număr de 86 de deputați, s-au retras din Parlamentul de la Chișinău.

Un alt aspect important în reprezentarea politică a minorităților naționale și etnice îl reprezintă *pragul electoral*. În perioadele 2001-2009, 2014-2019, când pragul pentru partide era de 6%, minoritățile naționale *au fost limitate* sau excluse din alegerile parlamentare, deoarece populația găgăuză constituie doar 4,4% din totalul populației. Atât organizațiile internaționale, cât și cercetătorii din domeniu au recomandat Republicii Moldova *să reducă pragul pentru partidele etnice*. Pentru a atrage simpatia comunităților minorităților etnice, majoritatea partidelor politice sunt tentate să includă pe lista de candidați pentru alegerile parlamentare reprezentanți ai minorităților naționale. Astfel, reprezentanții minorităților naționale sunt aleși în Parlament pe listele diferitelor partide.

Legislația Republicii Moldova nu prevede condiții specifice pentru promovarea drepturilor minorităților naționale ca reprezentanți în instituțiile de stat sau în politică. Conform reglementărilor existente, locurile vacante în instituțiile statului sunt făcute publice și sunt deschise pentru concurs, pentru care nu există cote exclusiv minorităților naționale. Nu există statistici oficiale privind *angajarea minorităților* în instituțiile statului.

Au existat mai multe cazuri când reprezentanții minorităților etnice au încercat să creeze *partide* sau *asociații politice etnice*, dar niciunul dintre ele *nu a avut influență semnificativă* în viața politică a țării, și nici în regiunile respective. Accesul partidelor etnice în parlament nu oferă adesea oportunități de a lua decizii, dar au acces la dezbateri electorale și au dreptul de a prezenta inițiative legislative, aspect neprevăzut de legislația Republicii Moldova.

În pofida eforturilor întreprinse de diverși *actori statali* și *nestatali* de a crea condiții favorabile pentru reprezentarea politică a

minorităților și educația politică interculturală, este sesizat un nivel insuficient de cunoștințe din partea diferitelor grupuri din societate despre reprezentarea minorităților naționale în politică. Se evidențiază necesitatea sporirii măsurilor pentru edificarea identității civice și dezvoltarea dialogului și educației politice interetnice.

Conform unor cercetări în perioada în care PCRM era reprezentat în legislativ, a fost unul dintre partidele care a *promovat* intens *interesele minorităților naționale* și chiar au inclus membri ai comunităților minoritare pe lista de partid pentru alegerile parlamentare. Astfel, numărul găgăuzilor care a variat de la 3,6% la 4,4% a fost dublu suprarепresentat în PCRM. Un alt partid multietnic, este PSRM. Cei mai mulți candidați (2014-2019) din liste, dar și deputați aparținând minorităților naționale, au fost promovați drept deputați pe listele Partidului Socialiștilor din Republica Moldova.

Integrarea politică a minorităților face posibilă detensionarea relațiilor interetnice pe calea dialogului politic, prin reprezentanții mandatați în acest sens.

Referințe:

1. DIACONU, I. *Minoritățile, identitate și egalitate*. București: Ed. Institutul Român pentru Drepturile Omului, 1998.
2. FENICHEL, Pitkin H. *The concept of Representation*. Ed. University of California Press, Sacramento, 1967.
3. KYMLICKA, W. *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford Ed. Oxford University Press, 1995.
4. MORAR, F. *Reprezentarea politică: actori și autori*. București: Paideia, 2001.

Recomandat
Natalia PUTINA, dr., lector univ.